

TÄYTTÄ HÖYRYÄ

KEHITTÄMISSTRATEGIA 2023–2027

Kehittämisyhdistys
Ylä-Savon Veturi ry

STRATEGIAN *sisältö*

1

Hyppää kyytiin

2

Yhdessä
valmistellen
hyvä tulee

3

Pääasemat
ja nykytila

4

Kehittämistarpeet

5

Kehittämisen raiteet ja
tavoitteet

6

Rahoitussuunnitelma

7

Matkasuunnitelma

8

Seuranta ja
arviointi

Liitteet

- Kuvaus osallistavasta valmisteluprosessista
- Dynaaminen verkostanalyysi
- ELY-Leader -yhteistyösopimus
- Kuntarahasitoumukset
- Rahoitettavien hankkeiden valintakriteerit

1 HYPPÄÄ KYITIIN

Viisi strategiavuotta, seitsemän toimeliasta savolaiskuntaa, yksi yhteinen Ylä-Savo. Näitä kaikkia yhdistää Ylä-Savon Veturi, joka kulkee tulevilla kaudella *Täyttä höyryä!* Strategian kantavana ajatuksena on olla *yhdessä ylpeästi yläsavolainen*. Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen ovat elinehto elämänlaadun ja elinkeinojen kehittämiseksi alueella. Strategialla vahvistetaan asumista, elämistä ja yrittämistä edistämällä uusia palveluja ja palvelujen toteuttamismalleja. On tärkeää huomioida sekä nuorten että ikäihmisten tarpeet.

Strategia on mahdollistava. Kokemus osoittaa, että alueen toimijoiden luovuuteen voi Ylä-Savossa luottaa. On tärkeää mahdollistaa paikallisista tarpeista lähtevä kehittäminen, jolloin ennakoimattomiinkin ilmiöihin voidaan reagoida joustavasti.

Globaalit ilmiöt vaikuttavat nopeasti myös paikallisesti. Ylä-Savon vientiyritysten kautta vaikutukset näkyvät alueen taloudessa, työvoimassa ja verotuloissa. Strategiaa valmistellaan keväällä 2022 tilanteessa, jota kukaan ei uskonut mahdolliseksi. Venäjän hyökkäys Ukrainaan vaikuttaa ihmisiin ja yrityksiin pelkotiloina ja epävarmuutena. Alueen vientiyritykset menettivät pakotteiden myötä merkittäviä kauppaa-alueita. Euroopan epävakaan tilanteen kesto ei voi ennustaa, mutta sillä on pitkäkestoisia vaikutuksia tulevaisuuteen. Tarvitaan varautumista ja huoltovarmuutta tukevia uusia ratkaisuja.

Toiminta-alueen kuvaus ja analyysi on tehty ennen epävakaata maailmantilannetta. Kuvaus antaa Veturin matkaan lähtijöille viitteitä kehittämistä vaativista asioista. Selvää on, että entistä suurempi joukko matkustajia tarvitaan toteuttamaan älykkäitä paikallisia ratkaisuja vastaamaan ikääntymisen ja keskittymisen haasteisiin sekä pohtimaan sujuvaan arkeen vaikuttavia tekijöitä.

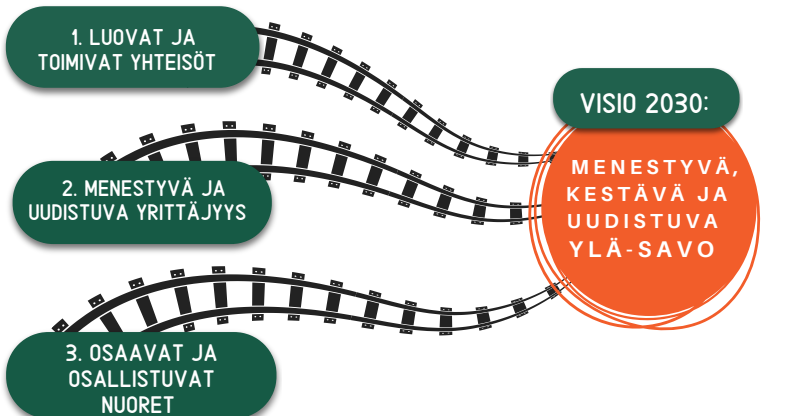
Ylä-Savo

- Ylä-Savo = 7 kuntaa, reilu 50 000 asukasta
- Pohjois-Savon suurin seutukunta
- Tunnetaan: Olvi, Ponsse, Genelec, Keitele Forest, Eukonkanto, Iskelmäviikko, Oluset, Iivo ja Kerttu, Kekkonen, Halosen taiteilijasuku, Aamulypsy-areena, Väisälänmäki, maito, metalli ja puu

Täyttä höyryä!-strategian pääraiteet eli painopisteet noudattelevat pitkälti hyväksi todettuja, aikaisempia painopisteitä. Mukana kulkevat vaunut eli poikkileikkaavat teemat ohjaavat toimintaa kestävän kehityksen periaatteisiin sekä kumppanuuteen.

Strategian pääraiteita on kolme: Luovat ja toimivat yhteisöt, Menestyvä ja uudistuva yrittäjyys sekä Osaavat ja osallistuvat nuoret. Junanvaunut eli poikkileikkaavat teemat ovat *Yhdessä tekeminen* sekä *Ilmasto- ja ympäristövastuullisuus*. Valittujen raiteiden ja niiden tarjoamien reittivaihtoehtojen myötä saavutaan pääteasemalle 2030 menestyvään, kestäväan ja uudistuvaan Ylä-Savoon.

Meillä on jo nyt hyvä syy olla ylpeitä Ylä-Savosta!
Tehdään siitä yhdessä vielä vahvemmin Suomen vetovoimaisin ja houkuttelevin seutukunta!

YLÄ-SAVON VETURI ALUEKEHITTÄJÄNÄ

Ylä-Savon Veturi on toteuttanut maaseudun kehittämistyötä neljällä ohjelmakaudella. Kylien kehittämisestä lähtenyt toiminta on laajentunut kattamaan koko yhdistyskenttää sekä mikro- ja pienyrityksiä. Menneellä kaudella vahvistettiin asemaa yritysten ja elinkeinojen kehittämisessä sekä onnistuttiin vahvistamaan yhteisöllisyyttä. Kymmeniä uusia toimijoita tulee vuosittain tuen piiriin, mikä kertoo alueen vireydestä ja aktivoinnin kohdentumisesta. Vuosien saatossa alueelle on syntynyt toimivat yritysneuvonnan sekä kylä- ja yhdistystoimijoiden verkostot.

Veturin rooli alueen elinvoimatyössä on tukea erityisesti ruohonjuuritason toimintaa sekä pito- ja elinvoimatekijöitä: yhteisöllisyyttä, osallisuutta, viihtyisää asumista, harrastusmahdollisuuksia, mikroyritysten toimintaedellytyksiä ja lähipalveluja. Näitä tukemalla edistetään myös vetovoimatekijöitä. Veturi on haluttu kumppani erilaisiin työryhmiin tuomaan erityisesti seutu-, asukas- ja yhdistysnäkemystä kehittämiseen. Kumppanuus-pöydissä Veturi itse puolestaan verkottaa toimijoita kolmikantaa hyödyntäen. Seudullisen kehittämissyhtiön puuttuessa Veturille tarjoutuu rooli vahvemmaksi aluekehittäjäksi.

MDI Public Oy toteutti keväällä 2022 tutkimuksen edellisen kauden hankkeiden vaikuttavuudesta. Strategian painopisteet - nuoret, asukkaan hyvä arki ja elinvoimaa yrittäjyydestä - vastasivat alueen kehittämistarpeita varsin hyvin. Rahoitusta kohdennettiin usean toimijan hankkeisiin sekä kehittämiseen seinien rakentamisen sijaan. Tämä kannusti toimijoita palvelujen kehittämiseen yhdessä. Kuntien ja järjestöjen yhteistyöllä edistettiin mm. uusia hyvinvointi- ja palvelutuotantomalleja, matkailua sekä nuorten kesätyöllistymistä ja 4H-yrittäjyyttä. Sektorirajat ylittävästä yhteistyöstä saatiin hyviä kokemuksia, joita kannattaa jatkaa.

MDI:n selvityksen mukaan hankkeet paransivat alueen vetovoimaa kehittäen matkailua tukevaa toimintaympäristöä. Nuorten kannalta tärkeimpänä vaikutuksena esiin nousi harrastusmahdollisuuksien lisääntyminen. Veturilla on oma tärkeä roolinsa sosiaalisen hyvinvoinnin edistämässä. Hankkeet vaikuttivat etenkin yhteisöllisyyden, verkostoitumisen, osallisuuden ja yhdistysten toimintaedellytysten kehittämiseen.

VETURIN ROOLIT

Teemahankkeet eli ns. pienhankkeet olivat toimiva kehittämisen malli pienissä yhdistyksissä. Tuen pienuudesta huolimatta niiden merkitys toimijoille oli merkittävä. Osalle toimijoista teemahanke toimi polkuna muihin rahoitusvälineisiin. Teemahankkeiden myötä Veturin tunnettuus alueella kasvoi merkittävästi ja toimijoista saatiin myös uusia jäseniä yhdistykseen.

Veturi rahoitti menneellä kaudella useita selvityksiä. Näistä saatua tietoa on hyödynnetty Veturin strategisia linjauksia tehtäessä. Hanketoimijat ovat hyödyntäneet selvityksiä väylinä eri kehittämishankkeiden toteuttamiseen. Selvitysten tekemisessä on hyödynnetty osin myös ammattikorkeakouluharjoittelijoita.

Kokoontumistilojen selvityshankkeessa kartoitettiin 70 tilan yleiskuntoa ja yhteisön toiminnan aktiivisuutta. Selvitys osoitti, että on tärkeää huolehtia aktiivisten tilojen kunnostamisesta, kehittämisestä ja kestävästä ratkaisusta toiminnan mahdollistamiseksi. Yhdistystoimijat kokivat henkilökohtaisen käynnin merkitykselliseksi, joten lähitapaamisia on jatkettava tulevalle kaudellakin.

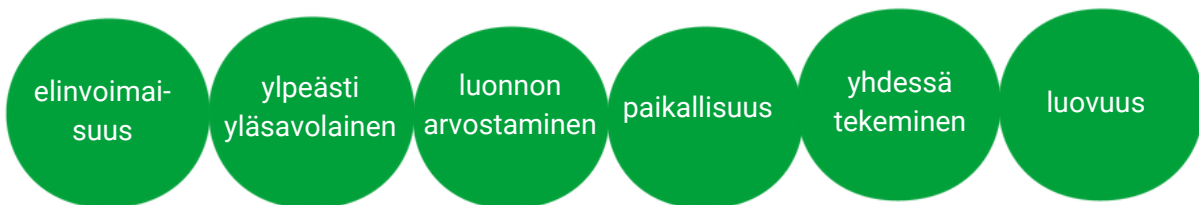
Yritystuet kohdentuivat MDI:n tutkimuksen mukaan laajasti eri toimialoille, mutta työpaikat syntyivät pääosin miehille. Aloittavat yritykset ohjautuvat hyvin Veturin asiakkaiksi toimivan neuvojaverkoston kautta. Yritysrühmähankkeet todettiin hyväksi välineeksi kehittää yritysten osaamista ja verkostoitumista.

Veturi tunnettiin 2000-luvulla vahvasta nuoriso- ja kansainvälisyystoiminnastaan. Menneellä rahoituskaudella kiinnostus kansainvälisyyteen väheni alueella hetkeksi ja koronapandemia esti lähes kaiken kansainvälisen toiminnan. Asiakastytyväisyyskyselyssä 2020 kiinnostus oli jälleen kasvussa. Kansainvälisyyttä tullaan jatkossa edistämään hyödyntämällä alueella kansainvälistä toimintaa tekevät yritykset ja yhteisöt.

Kaudella 2014-2020 nuorisopainopisteen tavoitteet eivät toteutuneet. Siirtymäkaudella käynnistettiin Veturin oma nuoriso-Leader-toiminta, josta tavoitellaan pysyvää toimintamallia.

VETURIN ARVOT

2 YHDESSÄ VALMISTELLEN HYVÄ TULEE

Strategiatyö käynnistyi valtakunnallisesti ja maakunnallisesti jo vuonna 2018. Valmistelua on tehty Leader-periaatteita noudattaen alhaalta ylöspäin osallistaen laaja joukko alueen asukkaita, yrityksiä, kuntia, yhdistyksiä, sidosryhmiä ja verkoston jäseniä. Veturin hallitus on antanut strategiatyölle suuntaviivat, joita noudattaen työtä on edistetty strategiaryhmässä ja toimistolla.

Erilaisia tilaisuuksia on neljän vuoden aikana ollut 112, joissa osallistujia 1360. Yli puolet tilaisuuksista ehdittiin toteuttaa ennen Covid19-pandemiaa. Tilaisuudet toteutettiin pääosin osallistavalla Learning cafe-menetelmällä. Pandemian aikana järjestettiin teemallisia pienryhmäkeskusteluja kumppanuuspöydissä. Näihin kutsuttiin osallistujia kolmikannan mukaisesti kaikista alueen kunnista. Lisäksi henkilöstö ja hallituksen jäseniä on osallistunut kymmeniin seudullisiin ja valtakunnallisiin foorumeihin, seminaareihin, verkostoaamuihin, kylä- ja yhdistysparlamentteihin sekä alueellisten ohjelmien laadintaan, joista on saatu arvokasta sisältöä valmisteluun.

Nuoria osallistettiin kirjoitus- ja videokilpailussa, johon saatiin yli 50 työtä. Nuorilta kerättiin toiveita ja ideoita Veturin omassa nuoriso-Leader-esiselvityshankkeessa. Myös nuorisohankkeiden toteuttajat ovat tuottaneet tärkeää tietoa mm. nuorten maaseutuasenteista ja alueen kehittämistoiveista. Veturin Facebook-sivuilla oli mahdollista ottaa kantaa strategian teemoihin.

Maakunnan Leader-ryhmien kesken on tehty tiivistä yhteistyötä järjestämällä temaattisia kumppanuus-tilaisuuksia. Asukkaita ja järjestöjä aktivoivia kuntakiertueita toteutettiin yhteistyössä sidosryhmän ja verkoston kanssa. Kuntien luottamushenkilöt tavoitettiin erillisellä valtuustokiertueella sekä sidosryhmäkyselyllä. Veturin laaja sidosryhmäkysely lähetettiin 300 henkilölle, minkä lisäksi tehtiin syvähaastatteluja. Ohjelmakauden 2014–2020 arviointi toteutettiin keväällä 2022 MDI Public Oy:n toimesta. Tarkempi kuvaus valmistelusta on liitteenä 1.

3 PÄÄASEMAT JA NYKYTILA

Ylä-Savon Veturin toiminta-alue on maantieteellisesti laaja ja väestömäärältään keskikokoinen Leader-alue. Hankkeita ja hanketoimijoita riittää ja uusia hanketoimijoita on vuosittain kymmeniä. Rahoituskyselyjen määrä on kasvanut vuosittain. Ylä-Savon seutukunta muodostaa luontevan kokonaisuuden niin maantieteellisesti kuin toimintojen, yhteistyösuhteiden, erityispiirteiden ja luonnon suhteen. Alueen sopivuudesta ja toiminnan onnistumisesta kertoo myös kuntien halu aiempaa suurempaan kuntarahoitusosuuteen.

IISALMI on Ylä-Savon palvelukeskus. Ihmeiden Iisalmi tunnetaan ambulansseja, kaiuttimia ja kaivoskoneita valmistavista vientiyrityksistä sekä Olvin panimosta. Kansainväliset uramahdollisuudet yhdistettynä vesistö- ja luontoelämyksiin tarjoavat monipuolisia asumisen mahdollisuuksia kaupungissa ja maaseudulla. Iisalmissa panostetaan liikuntaan ja kulttuuriin. Iisalmissa on useita toimeliaita kyläalueita kyläkouluineen ja järjestöfoorumi ja kyläneuvosto toimivat aktiivisesti.

KIURUVESI on Luomu-Suomen pääkaupunki, suomalaisen maaseudun sydän ja lähiruuan puolesta puhuja. Kiuruvesi tunnetaan vahvasta, nykyaikaisesta maataloudesta ja se on Suomen suurimpia maidon- ja naudanlihantuottajia. Kunnassa sijaitsee Ylä-Savon ammattiopiston Hingunniemen hevosalan kampus. Kiuruvedellä toimii useita kyläkouluja, jotka luovat hyvän pohjan kylätoiminnalle. Kulttuuritoiminta on vilkasta ja korkeatasoista. Musiikkitapahtuma Iskelmäviikko kokoaa tuhansia kävijöitä ympäri Suomen. Kaupungissa on kattavat peruspalvelut ja hyvä määrä erikoisliikkeitä.

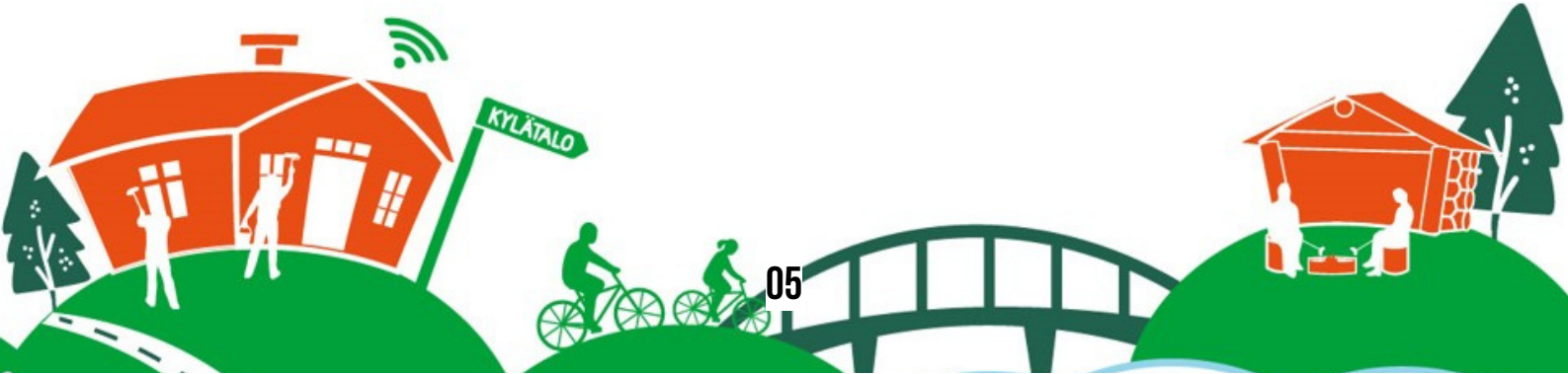
VIEREMÄ on ”mualiman pohjosin savolaeskunta” Pohjois-Pohjanmaan rajalla. Ponsse Oyj:n metsäkone- tehtaan ympärille muodostunut laaja kumppanuus- yritys kylä on yksi maakunnan suurimmista ja kasvavista työssäkäyntialueista. Vieremällä on vahvaa maataloutta. Kylä- ja yhdistysparlamentti tekee tiivistä tapahtumayhteistyötä kunnan kanssa ja Rientolan tapahtumakeskus on kylän sydän. Pohjois-osassa sijaitsevat harjualueet, suppamuodostelmat ja selänneet mäntymetsineen sekä Talaskankaan luonnon- suojelealue muodostavat upean luontomaiseman. Näistä harjuista syntyvät pitkälti Ylä-Savon pohjavesi- ja maa-ainesottovarot.

KEITELE on pieni ja toimielias kunta Keski-Suomen ja Pohjois-Savon rajalla. Kunta on vesistöjen ympäröimä. Kesäasukkaat vilkastuttavat kyläkuvaa. Keiteleellä toimii tiivis yhdistyskenttä ja yhdistysten talo toimii monitoimitilana. Puuteollisuuden keskittymä mahdollistaa korkean työpaikka-omavaraisuuden. Keiteleen Puupolku johdattaa kulkijaa näkemään puun mahdollisuudet monipuolisesti. Vesistö tarjoaa lähiliikkumiselle moninaiset mahdollisuudet.

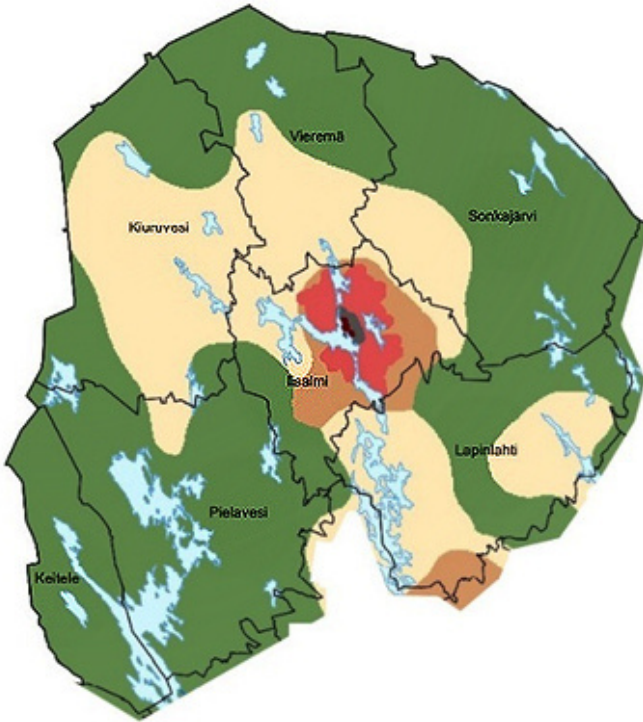
LAPINLAHTI on tunnettu taide-, liikunta- ja kulttuuripitäjä, jossa on aktiivinen ja monipuolinen yhdistyskenttä. Väisälänmäen kansallismaisemaa hyödynnetään virkistys- ja matkailukäytössä. Lapinlahdella on kaksi taajamaa, joista Varpaisjärvi on entinen kuntakeskus. Vesistöjen ympäröimä sekä hyvien liikenneyhteyksien varrella sijaitseva Lapinlahti on merkittävä vapaa- ajanasumisen paikka. Lapinlahdella sijaitsee perinteikäs Portaanpään kansanopisto sekä Valion tehdas, joka on kunnan suurin työllistäjä.

PIELAVESI on pinta-alaltaan Ylä-Savon suurin kunta, joka tunnetaan vesistöistään, urheilijoistaan sekä presidentti Urho Kekkosesta. Puustellin Leipomo on kuulu herkuistaan ja leivistään. Pielavedellä on runsaasti vapaa- ajanasutusta, joka heijastuu palvelukysyntään etenkin kesäisin. Vapaa- ajanasukkaat ovat aktiivisia ja kunnassa on toiminut jo pitkään mökkiläisneuvosto. Kunnassa on vilkasta yhdistys- ja seuratoimintaa.

SONKAJÄRVI tunnetaan maailmalla ihmetystä herättävistä Eukonkannon MM-kisoista. Kylä- ja yhdistysparlamentti on alueen vanhin kylätoimielin, jolla on pitkä kumppanuus kunnan kanssa. Sonkajärvellä on kaksi taajamaa: hallinnollinen keskus Sonkajärven kirkonkylä ja Viitostien tuntumassa sijaitseva Sukeva. Kunnan suurin työllistäjä on Sukevan vankila. Sonkajärvellä sijaitsee historiallinen ja museoviraston suojelema Jyrkän ruukkialue, joka toimii luontomatkailu- ja virkistyskohteena.

ASUKKAAT JA YHTEISÖT –TOLOKUN TOIMIJAT

ALUELUOKKA	ASUKASLUKU (2019)	OSUUS %
HARVAAN ASUTTU MAASEUTU	9 990	19
YDINMAASEUTU	22 141	42
KAUPUNGIN LÄHEINEN MAASEUTU	1 823	3
KAUPUNGIN KEHYSALUE	4 073	8
ULOMPI KAUPUNKIALUE	7 848	15
SISEMPI KAUPUNKIALUE	6 595	13
YHTEENSÄ	52 470	100

Veturin toiminta-alueella asuu 51 595 asukasta (2021). Väestöstä valtaosa asuu harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla. Taajama-aste on maakunnan ja valtakunnan keskitasoa alhaisempi. Väestömäärä on aleneva, kuten koko Pohjois-Savon maakunnassa Kuopion seutua lukuun ottamatta.

Väestö ikääntyy nopeasti ja keski-ikä on maakunnan ja valtakunnan keskitasoa korkeampi. Väestöllinen ja taloudellinen huoltosuhde on maan keskitasoa selvästi korkeampi. Nuorten aikuisten osuus on vähäinen ja aleneva. Ikäluokassa 15–29 vuotta naisten määrä vähenee, mikä selittyy nuorten naisten siirtymisellä opintoihin alueen ulkopuolelle.

Tulomuuton perusteena on useimmiten työ tai eläkkeelle siirtyminen. Poismuuton syistä yleisimmät ovat opiskelu ja työ. Maahanmuuttajista saadaan hienoista muuttovoittoa. Vieraskielisten osuus väestöstä on vähäinen, mutta kasvussa.

Vapaa-ajanasutusta on paljon Keiteleellä, Pielavedellä, Sonkajärvellä ja Lapinlahdella. Vapaa-ajan asuminen on ilmiönä voimistunut, ja moni mittari olettaa kehityksen jatkuvan lähitulevaisuudessa.

Ylä-Savossa, kuten koko maakunnassa väestön sairastavuus on Suomen korkeinta ja sotepalveluissa Ylä-Savo sijoittuu korkeamman palvelutarpeen alueisiin. Nuorten ja aikuisten mielenterveyden häiriöt ovat Ylä-Savossa merkittävästi yleisempiä kuin keskimäärin Suomessa ja jonkin verran maakunnan keskitasoa korkeammalla. Lasten, nuorten ja perheiden tilanne on alueella haastava. Työikäisen väestön työkyvyttömyyseläkkeiden määrä on maan keskitasoa korkeampi.

	IISALMI	KEITELE	KIURUVESI	LAPINLAHTI	PIELAVESI	SONKAJÄRVI	VIEREMÄ	YLÄ-SAVO	POHJOIS-SAVO	KOKO MAA
ASUKASLUKU 2021	20 958	2 095	7 759	9 247	4 269	3 777	3490	51 595	248 363	5 548 241
Ennuste 2040	18 013	1 616	5 868	7 726	3 220	2 882	2 856	42 181	230 413	5 588 011
Keski-ikä 2021	46	54	49	47	52	52	47	48	46	44
0-14 vuotiaat % väestöstä	15	10	14	14	13	12	15	14	14	15
Nuoret 15-29-vuotiaat % väestöstä	15	9	12	13	11	10	13	13	17	17
15-64-vuotiaat % väestöstä	57	49	54	57	49	53	58	55	59	62
Eläkeläiset %	32	44	34	33	43	41	32	35	31	26
Sairastavuusindeksi v. 2018	135	171	165	153	179	166	141	159	130	100
Taloudellinen huoltosuhde	168	192	187	167	210	194	153	175	156	142

Alueen kulttuuri on omaleimaista ja monimuotoista. Yhdistyksillä on merkittävä rooli harrastustoiminnan, tapahtumien ja kulttuuripalvelujen järjestämisessä. Kesäteattereita on keskimäärin muita alueita enemmän. Urheilu- ja liikuntaseurat ovat aktiivisia hanketoimijoita ja osallistavat asukkaita liikunnallisen harrastamisen pariin.

Ylä-Savon kyläverkko muodostuu reilusta sadasta kylästä ja pienkylästä. Pohjois-Savon kylät ry tekee aktiivista kylien kehittämistä alueella. Kylätoimintaa toteuttavat kyläyhdistysten lisäksi urheilu-, nuoriso- ja metsästysseurat sekä maa- ja kotitalousseurat.

ANALYYSI: Väestön väheneminen ja ikääntyminen asettavat seudun yhdistystoiminnalle suuren haasteen. Kylät uhkaavat autioitua ja väki vähenee palvelujen keskittyessä taajamiin. Yhdistystoimijoiden joukko ikääntyy ja toiminta on useissa yhdistyksissä harvojen harteilla. Tarvitaan uusia keinoja, palkitsevuutta ja uutta yhdistyskulttuuria. Yhdistykset kaipaavat ulkopuolista apua ideoidensa eteenpäin viemiseksi ja hankkeistamiseksi. Kunnissa yhdistystoiminnan kehittämistä tehdään erilaisilla resursseilla. Seudulla voisi olla tarvetta yhdistysaktivaattorille. Yhdessä tekemällä ja resursseja jakamalla saadaan toimintaan tehokkuutta. Kyläkoulut ovat vuosikymmeniä olleet kylätoiminnan sydän, mutta niiden lakkauduttua tarvitaan uudenlaista yhteisöllisyyttä. Monipaikkaiset ja kesäasukkaat tulisi saada enemmän mukaan yhteisölliseen toimintaan.

Pandemiat ja globaalit kriisit nostavat maaseudun asemaa turvallisena ja omavaraisena seutuna. Maaseutuasuminen houkuttelee väljyydellä ja oman näköisen elämisen mahdollistajana. Ylä-Savossa on tarjolla työtä, monipuolista harrastustoimintaa, nopeasti saavutettavat lähipalvelut, turvallisuutta ja upeaa luontoa kohtuullisten etäisyyksien päässä. Nuorille perheille ja luontoa arvostaville Ylä-Savo on houkutteleva ympäristö.

Veturin Kokoontumistilojen selvityshankkeessa kartoitettiin kymmenien tilojen kuntoa ja kehittämistarpeita. Tilojen kunnostustarve on merkittävä. Toimijoiden tapaamiset antoivat hyvän kuvan yhdistyksen/kylän nykytilasta ja tulevaisuuden suunnitelmista. Kylien kehittämistarpeet ovat moninaiset.

Alueella on useita muitakin aktiivisia kolmannen sektorin toimijoita. Pohjois-Savon järjestöneuvosto toimii kaikkien Pohjois-Savossa toimivien järjestöjen äänenä kooten yhteen alueen yhdistysten voimat ja asiantuntemuksen.

Kylien, yhdistysten ja kuntien yhteistyö on tiivistynyt viime vuosina ja seudulla toimii aktiivisia kylä- ja yhdistysparlamentteja tai vastaavia aktiivisuustiimejä.

Aktiivisia kylä-,
seura- ja
yhdistystoimijoita
on satoja

Perinteisesti kokoontumistiloja on ylläpidetty talkoilla, mutta ikääntyminen ja asukkaiden poismuutto asettaa haasteita talkootyönä toteutetulle kiinteistönhoidolle. Kokoontumistilojen omistajuutta on syytä tarkastella avoimesti.

Osuuskunta- ja yritystoiminta voivat tuoda uusia mahdollisuuksia tiloille. On myös tärkeää tarkastella kylän tai seuran toimintaa pitkällä tähtäimellä tulevaisuuteen ja tehdä päätöksiä analyysiin perustuen. Toimijat tarvitsevat apua toiminnan ja yhteistyön kehittämiseen, mutta myös uudenlaisen teknologian käyttöön ottamiseen.

Väestön sairastavuuteen ei ole nopeita ratkaisuja, mutta yhteisesti ennaltaehkäisevään toimintaan panostamalla saadaan pitkällä tähtäimellä hyviä tuloksia. Leader-toiminnalla edistetään asukkaiden sosiaalista ja fyysistä hyvinvointia sekä ehkäistään syrjäytymistä mahdollistamalla vertaistoiminta yhdistyksissä, tapahtumissa ja talkoissa sekä tukemalla uusien harrastuspaikkojen ja luontokohteiden rakentamista. Nämä matalankynnyksen ja koko perheen virkistyskohteet luovat hyvinvointia koko alueelle. Kuntia tarvitaan kehittämään alueelle laajempia ylikunnallisia ja ylimaakunnallisia reitistöjä, joiden toiminnallisuutta Leader voi kehittää yhdessä yhdistysten ja yritysten kanssa.

YRITYSVERKOSTOT LUOVAT ELINVOIMAA ALUEELLE

Ylä-Savo tunnetaan kansainvälisesti arvostetusta metalli- ja teknologiateollisuudesta, vahvasta puutuote- teollisuudesta sekä monipuolisesta elintarvike- tuotannosta. Teknologiateollisuuden kasvun taustalla on vahva verkostoitunut liiketoiminta. Ylä-Savon yritys-kanta muodostuu noin 3400 yrityksestä, joista suurin osa on mikro- ja pk-yrityksiä, prosentti suuryrityksiä. Yrityksiä perustetaan vuosittain keskimäärin 200. Yrittäjien keski- ikä on korkea niin alkutuotannossa kuin muussa yritystoiminnassa.

Maakunnan viidestä työssäkäyntialueesta kolme ja työpaikkojen määrästä viidennes sijaitsee Ylä-Savossa. Seudun työpaikkaomavaraisuus on korkea. Alkutuotannon ja jalostuksen työpaikkojen osuus on selvästi muuta maata suurempi. Maatilojen määrä vähenee, mutta edelleen noin puolet maakunnan maatiloista sijaitsee Ylä-Savossa. Naudanlihan ja maidontuottajana alue on merkittävä niin maakunnallisesti kuin valtakunnallisesti. Tuotantosuunnista 3/4 liittyy karjatalouteen. Kasvintuotantotilojen määrä on kasvava.

Maatalouden lisäksi metsätalous on merkittävää. Metsänomistus- ja metsätilarakenteessa on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Verotusyhtymien ja yhteismetsien metsäpinta-ala on kasvanut. Isojen ja pienten metsätilojen määrä on kasvanut, mutta keskikokoisten metsätilojen vähentynyt. Vapaille markkinoilla myytävien metsätilojen määrä on viime vuosina kasvanut ja metsätilojen kysyntä on ollut hyvä.

	IISALMI	KEITELE	KIURUVESI	LAPINLAHTI	PIELAVESI	SONKAJÄRVI	VIEREMÄ	YLÄ-SAVO	POHJOIS-SAVO	KOKO MAA
TYÖPAIKAT, 2019	9 154	878	2 456	2 872	1 267	1 207	2 158	19 992	98 975	2 373 526
Alkutuotanto, %	4	9	25	18	24	20	19	13	6	3
Jalostus, %	27	36	14	26	12	16	53	27	21	21
Palvelut, %	68	53	59	54	61	63	27	59	72	75
Yrittäjien osuus työllisistä, % 2020	11	14	23	17	23	20	24	16	11	10
Yrityskanta	1 251	143	573	641	271	245	240	3 447	15 239	419 737
Työpaikkaomavaraisuus 2019	109	114	83	79	91	85	142	99	99	100
Työttömät, osuus työvoimasta 3/2022, %	12	9	11	10	9	11	8	10	10	10

Saha- ja puutuote-teollisuus on iso työllistäjä alueella. Puurakentamista pyritään edistämään julkisissa hankkeissa

Ylä-Savo on vetänyt viime vuosina pendelöijiiä aikaisempaa enemmän ja ulospäin suuntautuva nettopendelöinti on vähentynyt. Taustalla on seudun hyvä työpaikkakehitys vientiteollisuudessa, jonka tuotanto- verkostoissa on mukana huomattava joukko paikallisia alihankintayrityksiä. Työvoiman saatavuudessa on suuria haasteita. Tietotyötä tekevien osuus työllisistä on vähäinen. Työttömyysaste on 10 %:n tienoilla. Pitkäaikais- työttömyys on kasvussa. Nuorisotyöttömyys on maakunnan ja valtakunnan tasoa, mutta kuntien välillä nuorisotyöttömyydessä on suuret erot.

Ylä-Savo sijoittuu kahden suuren matkailukeskuksen, Vuokatin ja Tahkon väliin. Tiilikkan kansallispuiston reitistöt ulottuvat seudun rajalle. Matkailuyritysten määrä on alueella vähäinen, koska alueelta puuttuu vetovoimainen matkailukohde. Tyypillinen matkailijajoukko alueella on tuhannet kotimaiset ja kansainväliset yritysvieraat. Keskeinen matkailun muoto on mökkimatkailu. Seudulla on noin 4000 vapaa-ajan asuntoa, joiden omistajista suuri osa asuu alueen ulkopuolella. Tyypillistä vapaa-ajan asunnon omistajille on sukulaisuusside alueeseen. Alle joka kymmenes matkailija käyttää maksullista majoitusta. Ohjelmalvelujen osuus on pieni.

OSAAMINEN

Ylä-Savon väestön koulutustaso on alhaisempi kuin koko maassa tai Pohjois-Savossa keskimäärin, mutta on nousussa kaikissa kouluasteissa. Lähimmät yliopistot ja yliopistokeskukset ovat Kuopiossa ja Kajaanissa. Ammattikorkeakoulututkintoja voi suorittaa Savonian kampuksella Iisalmissa. Toisen asteen ammatti- tutkintoja tarjotaan kahdessa ammattioppilaitoksessa Iisalmissa. Yksittäisiä tutkintoja voi suorittaa lähiopintoina muutamissa kunnissa.

Monimuoto- ja oppisopimuskoulutusmahdollisuudet ovat hyvät. Alueellisia tarvelähtöisiä koulutuksia järjestetään kunnissa vastaamaan työvoimapulaan.

Lukiokoulutusta on Keitelettä lukuun ottamatta kaikissa kunnissa, ja tarjolla on myös erikoislukioita. Kansalaisopistot, kesäyliopisto, musiikkiopisto sekä kristillinen kansanopisto ovat merkittäviä toimijoita. Kyläkouluverkko on voimakkaasti harventunut.

ANALYYSI:

Polarisoituminen näkyy Ylä-Savossa siten, että ihmiset, työpaikat, investoinnit ja muu toimeliaisuus keskittyvät yhä vahvemmin lisalmeen. Työpaikkojen osalta on kuitenkin hyvin hajontaa. Lisääntynyt etätö on mahdollisesti vähentänyt pendelöintiä. Koko Ylä-Savon seudun kehittymisen kannalta on tärkeää, että alueella toimii menestyviä ja kasvavia yrityksiä teknologiateollisuuden aloilla, elintarvikesektorilla ja maa- ja metsätaloudessa. Niiden tuotantoverkostoissa on mukana huomattava joukko paikallisia alihankintayrityksiä. Nykyinen elinkeinorakenne ei houkuttele riittävästi nuoria aikuisia ja naisia jäämään alueelle. Naisten osuus tietotyön tekijöinä kasvaa, mutta on Ylä-Savossa vähäinen. Työn digitalisoituminen lisää osavien tietotyöläisten tarvetta useilla aloilla myös Ylä-Savossa.

Koulutus- ja työpaikkojen laajuudella ja saavutettavuudella on merkitystä alueen houkuttelevuuteen opiskelu-, harjoittelu- ja työpaikkoja etsittäessä. Riittävästä, eri koulutustason tarjonnasta tulee pitää kiinni ja kehittää sitä vastaamaan entistä enemmän työelämän tarpeisiin. Seudun edunvalvontatyössä tulisi huolehtia hajautetun korkeakoulutuksen mallista maakuntiin ja seutukuntiin. Keskittämällä on vaikeutettu seutukuntien korkeasti koulutetun työvoiman saantia, millä on suuri merkitys alueiden elin- ja vetovoimaan.

Ilmasto- ja ympäristövastuullisuustavoitteiden myötä uusia liiketoimintamahdollisuuksia voi maatalojen lisäksi avautua eri aloille mm. vastuullisten ja bio-kiertotalouden ratkaisujen, ympäristöjärjestelmien, palvelu- ja matkailutuotteiden tuottamisessa sekä kehittämisessä. Tuote-innovoinnissa kemiallinen ja mekaaninen puunjalostus ja niiden sivuvirrat voivat tarjota hyvän kasvualustan puupohjaiselle biojalostukselle, muille uusille tuotteille ja uudelle kiertotaloudelle. Tuotantomenetelmien ja tehokkuuden lisääminen vaatii investointeja.

PALVELUT JA SAAVUTETTAVUUS

Ylä-Savo on harvaan asuttua aluetta, jossa etäisyydet taajamiin ovat pääsääntöisesti kohtuulliset. Seutukaupunki lialmi on alueen keskus, josta n. 30 km tai puolen tunnin ajomatkan päästä on saavutettavissa valtaosa alueen asukkaista.

Laajemmin tarkasteltuna alueen saavutettavuus on kohtuullisen hyvä. Pääliikenneverkko muodostuu valtateistä 5 ja 27 sekä kantateistä 87 ja 88. Alueen läpi kulkee pohjois-eteläsuunnassa Savon junarata, joka on yksi rautateiden pääväylistä. lialmi-Ylivieska-radan sähköistäminen nopeuttaa itä-länsisuunnan liikenneyhteyksiä.

Tunnin ajomatkan päässä lialmesta ovat Kuopion ja Kajaanin lentoasemat. Maanteitä Ylä-Savossa on 2500 kilometriä, mikä on vajaa puolet Pohjois-Savon maanteistä.

Luonto- ja kulttuurilähtöisen hyvinvointimatkailun lisäksi maatalo- ja teollisuus -tyyppiselle matkailun kehittämiseksi on Ylä-Savossa kaikki edellytykset. Alueella on valmis yritysvieraiden joukko odottamassa palveluja. Ilmasto- ja ympäristötietoisuuden lisääntyessä turvallinen ja vastuullinen matkailu, ympäristön ja lähiruuan puhtaus on mahdollista nostaa alueen vetovoimatekijöiksi. Metsien virkistyskäyttöä edistämällä tuetaan asukkaiden luontoyhteyttä.

Yrittäjien korkea keski-ikä ennustaa lähivuosina suurta tarvetta omistajanvaihdoksiin. Yritysten laadukkaisiin elinkaaripalveluihin tulee panostaa, jotta yrittäjät saavat helposti lähipalveluna tarvitsemansa asiantuntijapalvelut. Toisaalta tarvitaan älykästä sopeutumista vastaamaan muuttuvaan palvelutarpeeseen ja -tarjontaan.

lialmen kaupungin ja Maaseutuammattiin ry:n kyselytutkimusten mukaan nuorten kiinnostus yrittäjyyttä kohtaan on kasvanut, mutta kiinnostus ei kohdistu alkutuotantoyrittäjyyteen. Tämä on huolestuttavaa alueen elinkeinorakenne, mutta myös laajemmin huomioiden. Alueen hyvä työpaikkojen määrä ei kannusta yrittäjyyteen, ellei yrittäjyydestä tehdä houkuttelevaa vaihtoehtoa. Kotimaisen ruuantuotannon ja lähiruuan merkitystä tulisi edistää jo varhaiskasvatuksesta alkaen kaikkiin ikäluokkiin. Varautumisessa ja huoltovarmuudessa maatalouden rooli on merkittävä paitsi seudullisesti myös valtakunnallisesti.

Nuorten työelämätaitojen kehittäminen nousee esille useissa yhteyksissä. Työn tekemisen ja arjenhallintataidoissa on kehitettävää. Nuorille työ ei määritä koko elämää, ja työn merkityksellisyydellä sekä omia arvoja vastaavalla työllä on nuorille entistä suurempi merkitys. Työelämän murros uusine taitoineen haastaa sekä työntekijän että työnantajan, mutta myös koulutussektorin.

Suurin osa teistä on sorapäällysteisiä yhdysteitä. Teiden korjausvelka on merkittävä. Kevyenliikenteen osuus on vähäistä ja Kuopion seutuun verrattuna noin puolet pienempi.

Alueen kunnilla on pitkä yhteistyön perinne julkisten palvelujen järjestämisestä. Alueellisen kehittämissyhtiön purkamisen jälkeen Pielavesi ja Keitele liittyivät Kehitysyritys SavoGrow Oy:n jäseneksi. Muut kunnat ovat järjestäneet elinkeinopalvelunsa itse tai yhteistyössä lialmen kaupungin elinvoimapalvelujen kanssa. MTK- ja yrittäjähdistykset toimivat kunnittain. Naisyrittäjillä on aktiivinen seutuyhdistys.

ANALYYSI

Palveluilla ja etenkin palvelujen saavutettavuudella on merkittävä vaikutus ihmisten arkiseen liikkumiseen ja liikkumistarpeeseen. Julkisen liikenteen puuttuessa kulkeminen peruskoulun jälkeisiin opintoihin (pl. lukiokoulutus) on haastavaa ja pakottaa usein nuoren muuttamaan pois kotikunnasta tai alueelta. Uusi oppivelvollisuuslaki tuonee tähän helpotusta. Lasten ja nuorten harrastustoiminnan järjestämisessä liikkuminen haja-asutusalueelta on haastavaa ja tähän tulisi kehittää uusia toimintamalleja ja käytäntöjä.

Kunta- ja yhteistyörakenteiden muutos asettaa toimijat uusiin rooleihin. Hyvinvointialueiden käynnistyessä on odotettavissa rakenteellisia muutoksia palveluihin, mutta myös uusia palvelutuottajamalleja. Kotona asumista tukevien palvelujen tarve voi synnyttää uutta (osa-aika-) yrittäjyyttä ja mahdollisuuksia monialaisille maataloilta ja/tai uusia tehtäviä yhdistystoimintaan. Huoli terveyspalvelujen säilymisestä lähipalveluina on suuri. Palvelujen turvaamiseksi eri kuluttajaryhmille tarvitaan uusia (digitaalisia) ratkaisuja, yhteistyötä sekä sujuvat yrityksen elinkaari- ja palvelut tasapuolisesti kaikkien yritysten saataville. Omistajan- ja sukupolvenvaihdospalveluja tarvitaan paljon lähivuosina niin maataloilta kuin muuhun yritystoimintaan.

Ylä-Savossa on tarvetta niin tieinfran kehittämiseksi kuin valokuidulle. Alueen alemmaa tieverkkoa rasittavat puuteollisuus sekä muu raskasliikenne. Julkisen liikenteen puuttuessa yksityisautoilua on paljon. Kevyenliikenteen väylien kehittäminen edistäisi pyöräilyä. Valtiolla on ELY-keskusten ohella tärkeä rooli rahoituksen mahdollistamisessa kuntien infrahankkeille. Ylä-Savon laajakaista- ja mobiiliverkon kattamattomuus ei vastaa etätyöntekijöiden tarpeisiin ja asettaa haasteen sähköisten palvelujen kehittämiseksi. Osalla yksityisyrityksistä ja asukkaista digitaaliset taidot ovat vielä puutteellisia, eikä täysin sähköisiin tai etäpalveluihin voida turvautua.

Alueen sairastavuus, negatiivinen väestökehitys ja väestörakenteen vinouma ovat merkittäviä alueen elinvoimaa heikentäviä tekijöitä. Vaikutus ostovoimaan on suuri. Vielä varsin kattavat lähipalvelut uhkaavat hiipua väestörakenteen ja kuluttajakäyttäytymisen myötä. Seudun elinkeinorakenne on pitkään ollut maatalousvaltainen, jolloin pieneläkeläisten määrä on suuri. Kulttuuri on vahvasti itsetekemistä tukevaa, jolloin panostus omaan hyvinvointiin ja niin sanottuihin luksuspalveluihin on vähäistä, joskin kasvussa.

KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA LUONTO

Ylä-Savo kuuluu Vuoksen ja Kymijoen vesistöalueeseen, Iisalmen reittiin ja Rautalammin reittiin. Iisalmen reitin vesien tila on sisämaan alueista heikoin. Järvet ovat pääasiassa pieniä, tummavetisiä, reheviä ja matalia ja useat niistä myös luontaisesti runsasravinteisia, poikkeuksena muuhun Järvi-Suomeen. Säännösteltyjä järviä on useita ja niiden tarkoitus on maatalouden tulvasuojelu, pieniltä osin vesivoiman tuotanto.

Rautalammin reitin varren järvet ovat hyvässä tai erinomaisessa ekologisessa tilassa olevia suuria kirkasvetisiä järviä. Vesistöjen virkistyskäyttö on monipuolista ja ympärivuotista. Hyvien kalakantojen ansiosta kalastus on suosittua, mutta ammattikalastajien määrä on pieni. Alueen pohjavesivarat ovat runsaat ja pääosin hyvälaatuiset.

Ylä-Savossa on paljon suoalueita. Suotuisan maaperän seurauksena alueella harjoitetaan intensiivistä maataloutta. Karjatalousvaltaisen alueen viljelypinta-alasta puolet on nurmiviljelyssä ja kolmannes viljan viljelyssä. Metsien merkitys seutukunnalle on suuri. Valtaosa metsistä on metsätaloudeksi käytössä. Hoitotöiden määrä on laskussa.

Asutus- ja elinkeinohistoria näkyy yläsavolaisessa kulttuurimaisemassa erityyppisinä kyläalueina, joista yleisimmät ovat mäki- ja joenvarsiylät.

Kylissä löytyy maisemallisesti arvokkaita kulttuurikerrostumia kivikauden asutuspaikoista varhaisen teollisuuden ympäristöihin. Kanavien runsaan lukumäärän voidaan katsoa olevan alueen erityispiirre, samoin runsaat harjumaismat. Viime vuosikymmenien rakennemuutos on johtanut myös Ylä-Savossa maaseudun vuosisataisen kulttuurimaiseman köyhtymiseen ja yksipuolistumiseen. Esimerkiksi useimmat entiset luonnonniityt ja laidunmaat ovat metsittyneet. Kehityksen myötä monet perinneympäristöissä viihtyneet kasvi- ja eläinlajit ovat tulleet uhanalaisiksi.

Ilmastonmuutos näkyy maakunnassa jo monin tavoin, mm. sään ääri-ilmiöiden lisääntymisenä. Näillä on vaikutusta maa- ja metsätalouteen. Ylä-Savossa on laadittu seudullinen ilmasto-ohjelma. Kunnat ovat sitoutuneet myös Järvi-Suomen ilmasto- ja ympäristöohjelman sekä Hiilineutraali Pohjois-Savo-ohjelman tavoitteisiin. Ohjelmien tavoitteena on vähentää päästöjä, edistää vähähiilistä liikkumista, kiertotaloutta ja materiaalitehokkuutta sekä kestävästä yhdyskuntarakennetta. Tavoitteena on myös lisätä eri toimijoiden ilmastotyön osaamista.

Pohjois-Savon ilmastotiekartan tavoitteena on torjua vesistöjen ja pohjavesien pilaantumista sekä kehittää vesiturvallisuutta.

ANALYYSI

Ilmasto- ja ympäristöohjelmien tavoitteet sekä uusiutuvan energian ja kiertotalouden mahdollisuudet on avattava käytännönläheisiksi, kaikilla tasolla toteutettaviksi toimenpiteiksi. Nuoret ovat kiinnostuneita toteuttamaan käytännön ilmasto- ja ympäristötoimia. Aktiivisuus tulee kääntää positiiviseksi voimavaraksi ja kannustaa nuoria arjen pieniin ilmastotekoihin. Tämä voi olla väylä yhdistystoimintaan tai muuhun kansalaisaktiivisuuteen.

Luonto on asukkaille tärkeä voimavara ja elinkeinon lähde. Lähiluonnon monimuotoisuus, vesistöjen hoito ja kunnostus mahdollistavat laajasti niiden virkistyskäytön. Alueen vahvat kalakannat luovat hyvät edellytykset myös vapaa-ajankalastuksen monipuoliselle ja kestäväälle kehittämiselle sekä alueen asukkaiden että matkailijoiden iloksi.

Pohjois-Savon metsäohjelman tavoitteena on edistää metsien monipuolista ja kestäväää käyttöä. Metsillä on suuri rooli hiilensidonnassa ja ilmastomuutoksen hillinnässä. Metsänhoitotöiden tekeminen turvaa tulevaisuuden hakkuumahdollisuudet ja metsien hiilensidontakyky voidaan turvata. Metsänhoito-osaamista ja tietoisuutta tulee edistää.

Luonnon monimuotoisuuden palauttaminen ja ylläpitäminen sekä metsien monikäyttö ovat seudulle tärkeitä ympäristötekoja. Uudet puupohjaiset tuotteet, materiaalien kierrättäminen ja fossiilisten raaka-aineiden korvaaminen uusilla mahdollistavat uutta liiketoimintaa. Kunta- ja tilakohtaisia biotalouden ratkaisuja alkaa alueelle syntyä niin yritysten kuin kuntien toimesta. Paikallisia luovia ratkaisuja tarvitaan tukemaan maatalojen kannattavuutta ja energiaomavaraisuutta.

Vesistöjen ja pohjavesien pilaantumisen torjuntaan sekä vesiturvallisuuden kehittämiseen tarvitaan yhteistyötä. Huoltovarmuuden varmistamisessa vesiosuuskunnilla on tärkeä rooli erityisesti poikkeusoloissa. Tätä toimintaa tukevia investointeja sekä toiminnan kehittämistä tulee edistää yhdessä eri viranomaisten kesken.

4 KEHITTÄMISTARPEET

Menneen kauden painopisteet vastasivat selvitysten mukaan hyvin alueen tarpeisiin, eikä niitä ole analyysin perusteella syytä suuresti muuttaa. Kehittämistarpeet on koottu alueella järjestetyistä valmistelutilaisuuksista, laajasta tietopohjaisesta aineistosta sekä tulevaisuuden visioita ja kehityskulkuja kuvaavista julkaisuista. Alueen asukkaille, yritys- ja elinkeinoneuvojille, yhteisöille ja sidosryhmille järjestetyissä tilaisuuksissa on selvitetty alueen kehittämistarpeita ja lähitulevaisuuden tarpeita.

Huoli nuorista ja ikäihmisistä on kasvanut viime vuosina ja heidän aktiivisuuden tukeminen nousi esille useissa työpajoissa. Koronapandemia ja Euroopan epävakaa tilanne ovat nostaneet maaseudun houkuttelevuutta hyvänä ja turvallisena asumisen ja elämisen paikkana. Tämä luo Ylä-Savolle hyvät kehittämisen edellytykset olla Suomen houkuttelevin seutukunta.

Kehittämistarpeet on nostettu SWOT-analyysiin, josta on koostettu painopisteet eli pääraiteet. SWOT-analyysissä vahvuudet ja heikkoudet kuvaavat alueen sisäisiä tekijöitä. Mahdollisuudet ja uhat ovat alueen ulkopuolisia tekijöitä.

VAHVUUDET

NÄITÄ VAHVISTETAAN JA NÄIDEN VARAAN RAKENNETAAN

- Yhteisöllisyys
- Monipuolinen ja kattava yhdistystoiminta
- Vahva yhdistystoimintakulttuuri, kyläneuvostot ja yhdistysparlamentit, yhteistyö kunnan ja kolmannen sektorin kesken
- Turvallinen ja väljä asuminen
- Luonto, rikas kulttuuri, alueen historia, urheiluharrastusmahdollisuudet
- Ylikunnallinen yhteistyö kunnissa ja yritys-oppilaitosyhteistyö osaamisen kehittämisessä
- Työpaikkaomavaraisuus
- Laaja vientiyriytysten ympärille syntynyt alihankintaverkosto

HEIKKOUEDET

NÄITÄ KORJATAAN TAI NIIDEN VAIKUTUSTA VÄHENNETÄÄN TAI PYRITÄÄN PARANTAMAAN

- Väestörakenteen vinouma: voimakas ikääntyminen, nuoret ja naiset muuttavat alueelta pois
- Väestön sairastavuusindeksi ja huoltosuhde
- Kokoonmistilojen suuri määrä ja korjausvelka
- Elinkeinorakenteen yksipuolisuus ja sukupuolittuneisuus
- Yrittäjien ikärakenne
- Joukkoliikenne olematonta

MAHDOLLISUUDET

NÄITÄ HYÖDYNNETÄÄN JA VAHVISTETAAN

- Kunnan roolin muutos; jäljelle jäävien resurssien käyttö paikallislähtöisesti ja yhdistys-kunta-yhteistyön kehittäminen
- Lähiruuuan noste, luonnon raaka-aineiden hyödyntäminen ja uudet käyttötarkoitukset
- Työperäinen maahanmuutto ja maahanmuuttajien integroituminen yhteisöön
- Monipaikkaisuus, erityisesti vapaa-ajan monipaikkaisuus
- Matkailutrendit
  - Paikalliskulttuurin ja kulttuuriympäristöjen hyödyntäminen
  - Luontolähtöinen hyvinvointi, terveys- ja hyvinvointimatkailu, turvallisuus, puhtaus, vuodenaikamatkailu
  - Suomi "ilmastoturvallinen" kohde
- Laajakaista ja mobiiliverkot; liikkuvat ja etäpalvelut
- Teknologian sulautuminen kaikkeen; datatalous
- Puu ja puutuotteet

UHAT

NÄMÄ HUOMIODAAN TAI PYRITÄÄN VÄHENTÄMÄÄN

- Eriarvoistuminen
- Sosio-ekonomisen hyvinvoinnin kahtiajakautuminen, sen lieveilmiöt ja asukkaiden passivoituminen
- Palvelurakenteen muutokset, polarisoituminen
- Hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyminen ja sen vaikutukset erityisesti reuna-alueiden palvelutarjontaan, sote-palvelujen polarisoituminen
- Osaavan työvoiman saatavuus
- Maatilojen murros ja alasajo
- Globaalit häiriöt

VAHVUUKSIEN JA MAHDOLLISUUKSIEN HYÖDYNTÄMINEN EDELLYTTÄÄ:

- Lisätään alueen asukkaiden ja toimijoiden osaamista eri teemoissa
- Edistetään vuoropuhelua, sektorirajat ylittävää yhdessä tekemistä, verkostoitumista ja kumppanuutta
- Edistetään ja tuetaan paikallinen kulttuurin ja luonnon tuotteistamista matkailun menestystarinaksi
- Tuetaan asukkaiden, yhteisöjen ja yritysten ympäristö- ja ilmastotoimia
- Tuetaan uutta yrittäjyyttä, monialaisia maatiloja ja naistyöpaikkoja
- Edistetään kansainvälisyyttä ja muutosmyönteisyyttä

HEIKKOUKSIEN TUNNISTAMINEN JA UHKIEN TIEDOSTAMINEN VAATII:

- Innostetaan asukkaat yhdessä tekemiseen, osallistumiseen ja vaikuttamiseen huomioiden myös monipaikkaiset ja maahanmuuttajat
- Kehitetään älykkäät kylät ratkaisuja
- Kehitetään arjen lähipalvelujen toteutusmalleja turvaamaan kylien ja maaseudun palvelut
- Kehitetään monituottajamalleja
- Vahvistetaan yläsavolaista identiteettiä, erityisesti nuorten aluetuntemusta ja ylpeyttä juurista
- Tuetaan asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksia ja osallisuutta
- Tuetaan kokeiluja, luovuutta ja luovia aloja
- Hyödynnetään alueen ikääntyvä ja toimintakykyinen väestö voimavaraksi
- Edistetään ja tuetaan uusia työllistäviä aloja ja työn tekemistä

5 KEHITTÄMISEN RAITEET JA TAVOITTEET

Strategia vastaa EU:n pitkän aikavälin maaseutuvisioon "vahvemmat, verkottuneet, joustavat ja menestyvät maaseutualueet". Painopisteet ja poikkileikkaavat teemat toteuttavat Suomen CAP-suunnitelman tavoitetta *uudistuva ja monipuolinen maaseutu* sekä Pohjois-Savon ELY-keskuksen maaseudun kehittämissuunnitelman painopisteitä, erityisesti *elinvoimainen maaseutu sekä ympäristö ja ilmasto*.

Kehittämisen painopisteitä eli pääraiteita on kolme, joiden toimenpiteissä korostuvat osallisuus, luovuus, kestävyys ja uudistuminen. Läpileikkaavat teemat eli koko matkan mukana kulkevat vaunut *Yhdessä tekeminen ja Ilmasto- ja ympäristövastuullisuus* tulisivat sisältyä pääsääntöisesti kaikkiin hankkeisiin.

Pääraiteeseen 1 *Luovat ja toimivat yhteisöt* kohdistetaan suurin osa rahoituksesta. Raide sisältää kuntien, oppilaitosten ja muiden julkisen sektorin sekä kolmannen sektorin toimijoiden hankkeita.

Pääraiteeseen 2 *Menestyvä ja uudistuva yrittäjyys* kohdistuu kolmasosa rahoituksesta. Raiteesta rahoitetaan pääosin yritysten ja elinkeinojen kehittämisen hankkeita. Pääraide sisältää myös maatalouden kokeilutuen ja yritysryhmähankkeet.

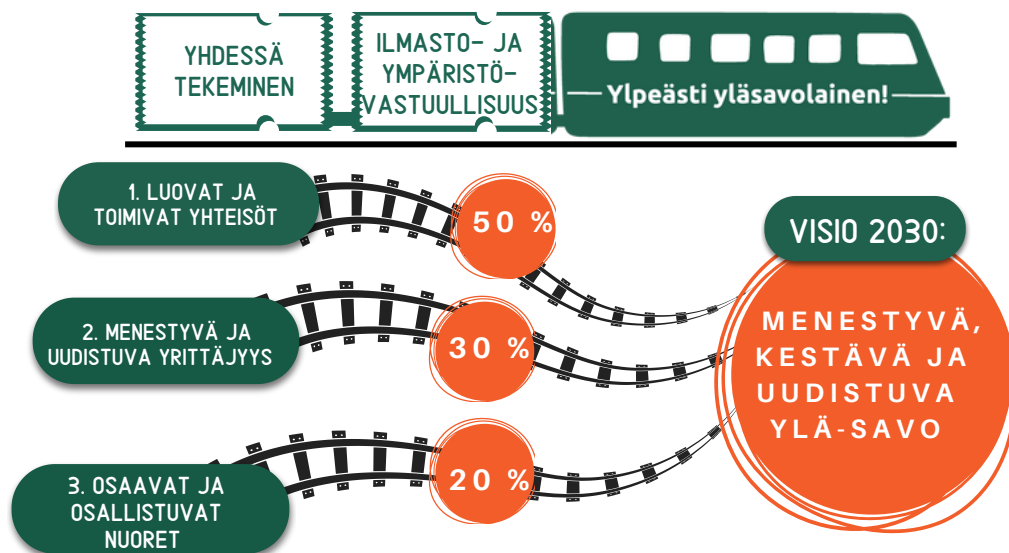
Pääraiteeseen 3 *Osaavat ja osallistuvat nuoret* osoitetaan viidesosa rahoituksesta.

Raiteesta rahoitetaan nuoriin kohdistuvia hankkeita.

Veturi edistää, tiedottaa, tukee ja kehittää

Veturin tehtävät liittyvät asioiden edistämiseen, tukeamiseen, tiedottamiseen ja kehittämiseen. Edistämällä tarkoitetaan sellaisia toimenpiteitä, joita ei voida suoraan Leader-rahoituksella tukea, mutta Veturi voi nostaa asioita keskusteluun ja edistää niitä verkostoissaan. Tiedottaminen sisältää tiedonvälitys-hankkeet, rahastotiedottamista sekä tiedottamista muista rahoituslähteistä. Tukeminen ja kehittäminen viittaavat aktiiviseen tekemiseen, jota toteutetaan niin Leader-rahoituksella kuin muilla rahoitusvälineillä. Veturi voi toteuttaa omia hankkeita tärkeäksi pitämissään seudullisissa asioissa.

PITKÄN AIKAVÄLIN TAVOITTEET

- Ylä-Savo on houkutteleva ja hyvä elämisen paikka.
- Yritystoiminta on monipuolista ja kestävää.
- Alueen harrastusmahdollisuudet ovat monipuoliset ja saavutettavat.

LYHYEN AIKAVÄLIN TAVOITTEET

- Alueella on uusia harrastamisen paikkoja ja -muotoja
- Nuorille on uutta toimintaa
- Alueella on uusia matkailupalveluja

KEHITTÄMISEN RAIDE 1: LUOVAT JA TOIMIVAT YHTEISÖT

Alueemme vireät kylät ja yhdistykset tarvitsevat tukea uuden suunnan ja yhteistyön rakentamiseksi. Tarvitaan luovia ja älykkäitä paikallisia ratkaisuja vastaamaan maaseutuasumista ja palvelujen saatavuutta koskeviin haasteisiin. Yhteisöjen toimintaedellytysten edistäminen lisää kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kasvattaa sosiaalista pääomaa. Voimavaroja yhdistämällä turvataan tekijät, tilat ja toiminta tuleville sukupolville. Kestävillä ratkaisuilla edistetään kokoontumistilojen ylläpitoa, ympäristön viihtyisyyttä ja kulttuuriympäristöjä. Teknologia parantaa tilojen saavutettavuutta, käytettävyyttä ja avaa mahdollisuuksia erilaisten palvelujen käyttöön ja tarjontaan. Osaamista tukevaa toimintaa uusien teknologioiden käyttöön ottamiseen ja hyödyntämiseksi on kaikkien saatavilla. Kansainvälisyys kiinnostaa tarjoten mahdollisuuksia uudistumiselle. Luovuutta maaseudun voimavarana hyödynnetään. Osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia on tarjolla jokaiselle. Poikkeusoloihin varaudutaan ja huoltovarmuudesta pidetään laajasti huolta.

- Leader-toiminnan kohderyhmää ovat kolmannen sektorin yhdistys-, seura- ja järjestötoimijat, kunnat, seurakunnat, säätiöt ja osuuskunnat.
- Toiminnan kehittämistä voi tehdä mm. investointi- ja kehittämishankkeilla, yhteistyöhankkeilla sekä pienhankkeilla.

TAVOITE/HALUTTU MUUTOS

- Paikallisympäristön tila parantuu
- Luonnossa liikkuminen ja luontolähtöiset palvelut lisääntyvät
- Kokoontumistilojen ympäristövastuullisuus paranee ja toimintamahdollisuudet lisääntyvät
- Yhdistystoiminta on kestävä
- Asumisviihtyvyys parantuu
- Lähipalveluja on saatavilla
- Vapaa-ajan mahdollisuudet ovat monipuoliset

TOIMENPITEET

Tuetaan ja edistetään esimerkiksi:

- Yhdistysten toiminnan suunnitelmallista kehittämistä
- Yhteisöjen osaamista eri teemoista
- Asukkaiden arkeen liittyviä ilmasto- ja ympäristötekoja, kuten kierrättämistä ja jakamistaloutta
- Ympäristön tilaa parantavia toimia, ympäristönhoitosuunnitelmia, kulttuuriympäristöjen selvityksiä
- Palveluja ja niiden saavutettavuutta
- Harrastusmahdollisuuksia, luontokohteita sekä niiden saavutettavuutta
- Kansainvälistä yhteistyötä, kotikansainvälistymistä, kulttuurikasvatusta, maahanmuuttajien integroitumista
- Älykkäät kylät/maaseudut -ratkaisuja
- Kokoontumistilojen toimintaedellytyksiä

KEHITTÄMISEN RAIDE 2: MENESTYVÄ JA UUDISTUVA YRITTÄJYYS

Yläsavolainen yritystoiminta on verkostoitunutta, vastuullista ja monipuolista tarjoten erilaisia työn tekemisen muotoja ja mahdollisuuksia eri-ikäisille ja erilaisissa elämäntilanteissa oleville tekijöille. Työelämän uudistuminen vaatii koulutusta ja vertaisoppimista. Verkostomaista työskentelytapaa ja verkostojen syntymistä edistetään. Älyteknologiaa ja dataa hyödynnetään palveluissa ja yritystoiminnassa. Yrittäjien arjen vastuullisuustekoa edistetään ja ilmasto- ja ympäristötavoitteet huomioidaan toiminnassa yrityslähtöisesti. Kokonaisvaltaiseen hyvinvoinnin edistämiseen löytyy alueelta useita mahdollisuuksia laajasta valikoimasta etä- ja lähipalveluja. Liikkuvat palvelut tukevat asumista ja harrastamista maaseudulla. Luontolähtöisiä palveluja on tarjolla niin asukkaille kuin matkailuun. Bio-kiertotalous luo uutta yrittäjyyttä maaseudulle. Monialaiset maa- ja metsätilat toimivat sektorirajat ylittävien palvelujen tuottajina osallistuen tiiviisti kylä- ja kuntakehittämiseen. Seudun huoltovarmuutta ruoan- ja energiantuotannossa vahvistetaan.

- Leader-tuilla tuetaan aloittavia ja toimivia yrityksiä sekä omistajanvaihdoksen valmistelua.
- Leader-toiminnan kohderyhmää ovat pääosin alle 5hvt työllistävät mikroyritykset, joilla on kokoaikaista yritystoimintaa.
- Uutena tukimuotona tuetaan osa-aikaista yrittäjyyttä tietyin ehdoin.
- Maatalouden kokeilutuella edistetään mm. alkutuotannon uusia kokeiluja ja menetelmien kehittämistä.

TAVOITE/HALUTTU MUUTOS

- Yritystoiminta säilyy ja monipuolistuu
- Yritysten yhteistyö lisääntyy
- Yritysten määrä lisääntyy
- Lähipalveluja toteutetaan uusin ratkaisuin
- Vastuullisuus on huomioitu
- Älyteknologiaa ja dataa hyödynnetään
- Nuorten ja naisten yrittäjyys lisääntyy
- Alueella on vetovoimaisia matkailutuotteita
- Palvelujen toteuttamiseen on löytynyt uusia toimijaverkostoja
- Varautuminen ja huoltovarmuus parantuu

Leader-tukimuotoja yrityksille

- Investointituki koneisiin, laitteisiin tai rakentamiseen
- Setelityyppiset avustukset yritystoiminnan suunnitteluun, aloittamiseen ja kehittämiseen

TOIMENPITEET

Tuetaan ja edistetään esimerkiksi:

- Luovaa taloutta
- Tietotyön mahdollisuuksia ja ratkaisuja
- Luontolähtöisiä palveluja
- Paikallista kulttuuria
- Hyvinvointia edistäviä ratkaisuja
- Nuorten yrittäjyyttä, naisyrittäjyyttä
- Yritysryhmähankkeita
- Uusia kokeiluja
- Digitaalisuutta, datataloutta, liikkuvia ja etäpalveluja
- Huoltovarmuutta ja varautumista

Yritys-Veturi - rahoituksella tuetaan pieniä hankintoja ja kehittämistä, jotka lisäävät alueen palvelutarjontaa.

KEHITTÄMISEN RAIDE 3: OSAAVAT JA OSALLISTUVAT NUORET

Yläsavolaiset nuoret ovat aktiivisia ja osallistuvia ja kokevat asuinalueensa yhteisölliseksi ja turvalliseksi. Nuoria tuetaan heille tärkeiden asioiden edistämisessä. Nuorten ylikunnallista ja laajempaa yhteenkuuluvuutta sekä kansainvälisyyttä edistetään erilaisin toimintatavoin ja menetelmin. Kehitetään yrittäjyyskasvatusta sekä erilaisia nuorten työllisyys- ja aktiivisuuspolkuja. Nuorten luovuutta ja taitoja tunnustetaan sekä edistetään nuorisokulttuuria. Nuoret tuottavat merkityksellisiä asioita. Alueen varsin laaja harrastusvalikoima on laajentunut entisestään ja nuorten parveilupaidat ovat käytössä. Seudun monipuoliset työmarkkinat ja yhteiskunnan monimuotoistuminen lisäävät alueen houkuttelevuutta ja asenneilmapiiriä nuoria kiinnostavaksi kohteeksi. Teknologian vastapainoksi nuorten luontosuhde tiivistyy ja kiinnostus luontolähtöisiin palveluihin kasvaa. Nuoret ovat aktiivisia ympäristö- ja ilmastotoimijoita.

- Veturin kohderyhmää ovat 12-25-vuotiaat nuoret ja nuoret aikuiset.
- Tavoitteita voidaan toteuttaa kehittämishankkeilla ja investoinneilla.

TAVOITE/HALUTTU MUUTOS

- Nuorten osallistuminen ja aktiivisuus alueella lisääntyy
- Nuoret jäävät alueelle ja/tai säilyttävät yhteyden kotiseutuun opintojen aikana
- Nuoret ovat yritteliäitä, osaavia ja työstä innostuvia
- Ennaltaehkäistään nuorten syrjäytymistä
- Kehitetään ja juurrutetaan Ylä-Savon nuoriso-Leaderia

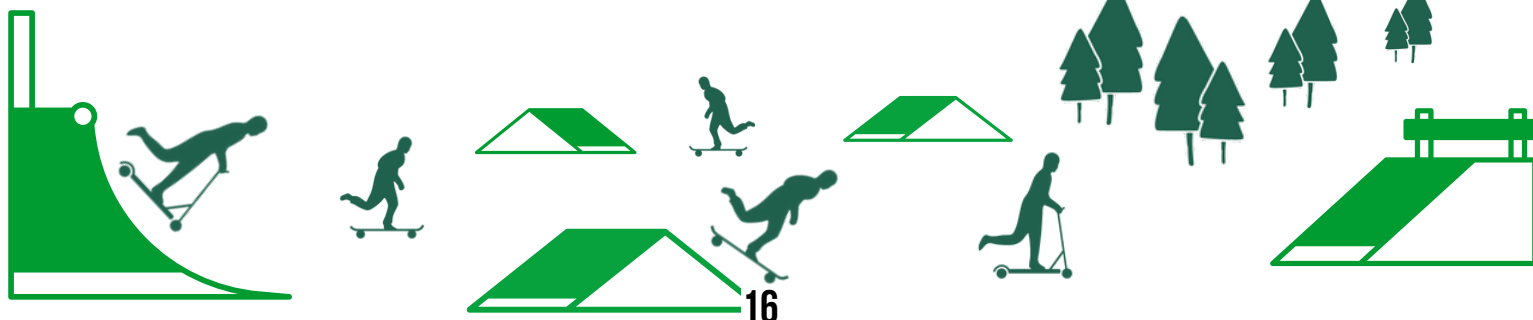
TOIMENPITEET

Tuetaan, edistetään ja mahdollistetaan esimerkiksi:

- Nuorten osallistumista yhdistysten toimintaan
- Vaikuttamismahdollisuuksia
- Harrastamista, vapaa-aikaa ja tapahtumia
- Kestävän kehityksen toimintaa nuorille
- Luovuutta ja taitoja
- Nuorten sekä nuoriin liittyvien tahojen yhteistyötä ja verkostoja
- Kesä- ja osa-aikayrittäjyyttä, työelämävalmiuksia, yrittäjyyskasvatusta
- Seudullista, valtakunnallista ja kansainvälistä yhteistyötä

Veturin omilla rahoitusvälineillä tuetaan nuorten yrityskokeiluja sekä minihankkeita.

6 RAHOITUSSUUNNITELMA

MAASEUTURAHASTO

Strategian toteuttamiseen haetaan 3 miljoonan euron rahoitusta. Tämän lisäksi haetaan hallintoon, aktivointiin ja viestintään 900 000 euroa, jolloin haettava kokonaisrahoitus on 3,9 milj.€. Yksityisen rahoituksen tavoitteeksi asetetaan 30 %. Tulevan kauden tukimuodot ennakoivat aiempaa pienempää yksityisen rahoituksen kertymää. Veturin linjaus tukea ensisijaisesti kehittämistä jatkuu uudella kaudella.

EU 43 %	VALTIO 37 %	KUNNAT 20 %	JULKINEN RAHOITUS YHT.
1 290 000	1 110 000	600 000	3 000 000
HAETTAVA TOIMINTARAHAA			
EU 43 %	VALTIO 37%	KUNNAT 20%	
387 000	333 000	180 000	900 000
HAETTAVA JULKINEN RAHOITUS YHTEENSÄ			
EU 43 %	VALTIO 37%	KUNNAT 20%	
1 677 000	1 443 000	780 000	3 900 000
YKSITYINEN RAHOITUS (30% KOKONAISRAHOITUKSESTA)			
1 170 000		YHTEENSÄ	5 070 000

MUU RAHOITUS

Strategian toteuttaminen painottuu Maaseuturahastolla tehtävään toimintaan. Kalatalouteen liittyvät kehittämistoimet kohdistuvat KalaLeader-ohjelmaan.

Alueelta puuttuu koko seudun kattava kehitysyhtiö, mikä tarjoaa Veturille hankeosaajana mahdollisuuden toteuttaa myös muiden rahastojen hankkeita tai alueiden välisiä hankkeita. Veturi hyödyntää kehittämisessä tarvittaessa muita rahoituslähteitä, esimerkiksi Erasmus+-ohjelman tai muita EU-osarahoitteisia ohjelmia. Euroopan Unionin sosiaalirahasto mahdollistaa jatkossa kansalaistoimijalähtöiset hankkeet.

Uusia rahoituskanavia on mietitty erityisesti nuorison kansainvälisen toiminnan kehittämiseen. Myös Aluehallintoviraston, maakuntaliiton ja ministeriöiden tarjolla olevia rahoituksia kartoitetaan. Etsitään myös yhteistyökumppaneita, joiden hankkeisiin voidaan osallistua tuen siirrolla tai muutoin. Muun rahoituksen tavoite on 0,5 miljoonaa euroa rahoituskaudelle.

Veturin toiminta-alueella on tunnistettu tarve laajakaistasekä muun infran rakentamiseen. Suurille vesihuoltohankkeille ei alueella on merkittävää tarvetta, mutta vesistöjen kunnostamiseen tulisi saada resursseja. Infranhankkeita rahoittaa ELY-keskus tai valtio. Veturi tiedottaa rahoitusmahdollisuuksista alueellaan sekä voi rahoittaa mahdollisia selvityshankkeita investointitarpeiden määrittämiseksi. Veturin tehtäviin kuuluu ohjata rahoituskyselyjä muihin rahastoihin ja rahoituslähteisiin.

7 MATKASUUNNITELMA

HALLINTO

Strategian toimeenpanosta vastaa Kehittämisyhdistys Ylä-Savon Veturin henkilöstö, hallitus ja hallituksen jäsenistä koostuva strategiaryhmä. Työntekijöitä on kaksi, toiminnanjohtaja ja hankeneuvoja, minkä lisäksi on hanketyöntekijöitä sekä nuorisoaktivaattori. Tiedottaminen ja kansainvälisyyden edistäminen vaativat lisäresursseja. Pohjois-Savon Leader-ryhmillä on suunnitelma hallinnollisen ja toiminnallisen yhteistyön edistämisestä. Taloushallinto hoidetaan sähköisesti ostopalveluna.

Veturilla on kolmikantainen 9-jäseninen hallitus varajäsenineen. Uudet jäsenet perehdytetään ELY-keskuksen kanssa. Hallituskausi on kolmivuotinen, mutta puheenjohtajalla hallitusvuosia voi olla enemmän. Hallituksen jäsenten verkostot kartoitetaan vuosittain. Jäseniltä vaadittavat osaamistarpeet on kirjattu laatukäsikirjaan, ja niitä käytetään jäsenvalintaa tehtäessä. Osaaminen kartoitetaan tarkemmin vuosittain tehtävässä itsearviointissa ja sitä hyödynnetään mm. hankevalmistelussa ja sidosryhmätyöskentelyssä, kuten temaattisissa kumppanuuspöydissä. Puuttuvaa osaamista täydennetään jäsenten vaihtuessa.

Yhdistyksen ylintä päätösvaltaa käyttää jäsenistö kevät- ja syyskokouksissa. Jäsenmäärä on vakiintunut n. 180:een. Suurin osa, noin 65 % on yhteisöjäseniä. Kuntien valtuustokaudeksi nimeämät kokousedustajat osallistuvat aktiivisesti sääntömääräisiin kokouksiin, jotka järjestetään kiertävinä seudun kunnissa.

YHTEISTYÖ JA VERKOSTOT

Leader-toimintatapa tukee verkostoitumista ja yhteistyötä. Veturi tekee laajaa yhteistyötä ja toimii moninaisissa, vuosien saatossa syntyneissä verkostoissa. Alla olevassa kuvassa on nimetty pääverkostot. Niiden rajat ovat häilyvät ja päällekkäiset.

Ylä-Savon toimijaverkko on tiivis. Oppilaitokset ja kunnat toimivat Veturin tavoin useissa verkostoissa. Seudulle on syntynyt kattavat verkostot, joilla on vakiintuneet toimintatavat. Niiden tehtävänä on alueen kehittämiseen tähtäävä tiedon ja osaamisen vaihto sekä hankeyhteistyö. Verkostoissa toimiminen tehostaa tiedonvaihtoa ja tarpeiden kuulemista, mikä näkyy asiakkaille neuvontalaadun parantumisena. Veturilla on tärkeä rooli verkostojen ylläpitämisessä ja uudistamisessa sekä toimijoiden verkottamisessa.

Alueen elinkeinotoimijat ja yhdistystoimielimet ovat tärkeitä kumppaneita, joita tavataan säännöllisesti. Yrityksiä on saatu asiakkaita hyvin laajalla toimialajakaumalla. Teemahankkeilla tavoitettiin 125 eri yhdistystä ja niillä tavoitettiin laajasti kulttuuri-, sote- ja liikunta-alan yhdistyksiä perinteisten kyläyhdistysten ja nuorisoseurojen lisäksi. Yritys-Veturi-rahoituksella tavoitettiin hyvin uusia mikroyrityksiä. Kylätoimijat tavoitettiin omassa Kokoontumistilojen selvityksessä. Hanketyöntekijä tutustui yli 60 kylän tiloihin ja toimintaan. Nuoriso-Leaderin selvityshankkeessa tiivistettiin yhteistyötä alueen oppilaitoksiin ja nuorisotoimijoihin sekä käynnistettiin nuorten vaikuttajaryhmän kokoaminen. Varsinaisen nuoriso-Leader-toiminnan käynnistyessä yhteydenpito nuorisotoimijoihin tiivistyy ja toivottavasti mukaan saadaan myös kansainvälistä yhteistyötä.

Maakuntatasolla ELY-keskuksen ja Leader-ryhmien yhteistyö on tiivistä ja vahvaa. Maakunnallista yhteensovutusta tehdään ELY-keskuksen ja jatkossa myös ESR+ohjelmatoimijoiden kanssa. Yhteyttä maakuntaan tulee vahvistaa erityisesti infraan, varautumiseen ja huoltovarmuuteen liittyvissä asioissa.

Pohjois-Savon Leader-ryhmille on muodostunut maakunnallisia teemaverkostoja, joista uusimpana maa- ja metsätalousverkosto. Koulutus- ja tutkimussektorilla yhteistyö on tiivistä ammattikorkeakoulun ja ammattiopiston kanssa. Maataloussektorilla yhteistyötä tiivistetään kokeilutuen jalkauttamiseksi, älykäs maaseutu-toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä ilmasto- ja ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi.

Älykäs maaseutu-hankkeiden toteuttamiseksi on tiivistettävä tutkimusorganisaatioiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Tässä Agri-Food-klusteri voi olla hyvä apu niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Ympäristö- ja ilmastotoimijoita tarvitaan lisää verkostoon. Kokeilutuen mahdollisuuksien hyödyntämiseksi on vahvistettava olemassa olevia yhteyksiä maataloussektorin toimijoihin.

Valtakunnan tasolla uusi verkosto on Leader-jaosto sekä nuoriso-Leader-ryhmä. Uusia toimijoita ovat myös Maaseudun Sivistysliitto ja Allianssi. Laajempi verkostanalyysi on liitteenä 2.

VERKOSTO KEHITTYY JA KASVAA

Aluekuvauksesta ja tarveanalyysistä tunnistettiin vahvistettavia teemoja ja verkostoja, jotka liittyvät erityisesti kansainvälisyyteen, ilmasto- ja ympäristö-osaamiseen sekä nuoriin. Älykäs maaseutu -teeman ympärille kootaan toimijoita eri verkostoista.

Vahvistettavat verkostot

- Nuoret: hankkeet, seurakunta, oppilaitokset
- Yhteisöt: ilmasto- ja ympäristötoimijat, naisyrittäjät, kulttuuritoimijat, matkailutoimijat, metsäsektorin toimijat
- Leader-verkosto: Kansainvälisyys
- Älykäs maaseutu: Tutkimusorganisaatiot, oppilaitokset, metsäsektorin toimijat, ilmasto- ja ympäristösektorin toimijat

Aloittavat verkostot

- Agri-Food-klusteri
- Seutukehittäjien aamukahvit

Uudet avaukset

- Hanketreffit ja hankkeiden jälkihoito asiakkaille
- Nuoriin kohdistuvien hankkeiden ennakoarviointi nuorten vaikuttajaryhmällä
- Henkilöstön osaamisen lisääminen ilmasto- ja ympäristöasioissa

AKTIVOINTI JA VIESTINTÄ

Aktivointia eli rahoitusmahdollisuuksista tiedottamista toteutetaan monikanavaisesti ja yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Verkoston ydinryhmät aktivoidaan viestimään omilla kanavissaan ja yhteisiä tiedottamisen mahdollisuuksia hyödynnetään. Alueviestijän kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä ohjelmaviestinnässä. Viestinnässä pyritään löytämään uusia keinoja tavoittaa vähemmän aktiiviset toimijat.

Aktivoinnissa käytetään hyväksi koettuja kanavia ja toimenpiteitä. Pohjois-Savon Leader-ryhmien kanssa toteutetaan kohderyhmäkohtaisia ja temaattisia etäaktivointitilaisuuksia yleisen ohjelmaviestinnän lisäksi. Virtuaalinen aktivointi ja neuvonta otetaan entistä vahvemmin osaksi toimintaa.

Veturilla käytössä olleet rahoituksen teemavuodet ovat olleet hyvä käytäntö erityisesti kauden alussa ohjaamaan rahoitusta tavoitteiden mukaisesti. Tulevalla kaudella teemahakuja toteutetaan pienhankkeissa.

Uudet ideat ja innovatiivisuus ovat lähtökohtia kehittämistyössä ja hankevalmistelussa. Nuoret ja kansainvälinen toiminta tuovat jatkossa uudenlaisia näkemyksiä kehittämistyöhön.

Viestintää toteutetaan monikanavaisesti. Pohjois-Savossa ryhmien viestintäosaamista, kanavia ja viestinnän segmentointia toteutettiin edellisellä kaudella hankkeilla, jotka antoivat hyviä käytäntöjä ja työkaluja viestintään ja aktivointiin. Veturin somekanavat ovat käytetyimmät viestintäkanavat. Uusia kanavia otetaan käyttöön sitä mukaa, kuin ne yleistyvät. Nuorille viestitään pääsääntöisesti somessa. Leader Pohjois-Savon somekanavia hyödynnetään viranomais- ja vaikuttavuusviestintään. Hyviä kokemuksia viestintäyhteistyöstä maakunnallisten toimijoiden kanssa jatketaan.

Kotisivut on toteutettu Leader Pohjois-Savon yhteisponnistuksena käyttäen palvelumuotoilun menetelmää. Sivut on tehty asiakaslähtöisesti huomioiden käyttäjätietoisuutta ja selkeyttä. Sivusto mahdollistaa videoiden ja kuvien paremman hyödyntämisen. Uutiskirje lähetetään sähköisesti.

Paikallislehdet ml. seudullinen Iisalmen Sanomat julkaisevat pääsääntöisesti kaikki Veturin lähettämät tiedotteet. Rahoitetut hankkeet ja yritykset ovat hyvin esillä paikallislehdissä, jotka ottavat mielellään myös juttuvinkkejä. Paikallisradioita alueella on kaksi.

LAATUTYÖ

Laatukäsikirja on laadittu ja se ohjaa toimintaa. Riskit on tunnistettu ja kirjattu laatukäsikirjaan. Lisäksi toimintaa ohjaavat erilaiset säännöt ja ohjeet, joita päivitetään tarvittaessa. Kehittämistarpeita nostetaan avoimesti keskusteluun ja epäkohtiin puututaan. Henkilöstön kehityskeskustelut ja hallituksen itsearviointi tehdään vuosittain. Keskustelu niin henkilöstön kuin hallituksen kesken on avointa ja tapahtuu rakentavassa hengessä. Laatutyön tavoitteellisuutta parannetaan uudelle rahoituskaudelle mm. panostamalla seuranta-välineiden kehittämiseen ja raportointiin.

Pohjois-Savossa Leader-ryhmät tekevät tiivistä yhteistyötä. Yhteistyö on toimivaa myös ELY-keskuksen kanssa. Yhteisesti on toteutettu kotisivu-uudistus ja asiakastytyväisyyskysely. Asiakastytyväisyyskysely toteutetaan jatkossakin yhteistyönä.

Vertaistuen merkitys niin hallitukselle kuin työntekijöille on suuri. Leader-ryhmien hallitusten yhteinen koulutuspäivä pidetään joka toinen vuosi. Toiminnanjohtajilla on Teams-tapaamiset kuukausittain. Ryhmien yhteisessä laatutyössä on kehitetty mittareita ja pohdittu vaikuttavuutta. Teams on mahdollistanut myös yhteiset maakunnalliset rahoitusinfot.

Auditointi on osa laatutyötä. Vertaisauditointia on tehty kolmen Leader-ryhmän yhteisponnistuksena Keskipiste-Leaderin ja Oulujärvi Leaderin kanssa. Myös Pohjois-Savossa tehdään vertaiskehittämistä. Vertaiskehittäminen on koettu erittäin tärkeäksi ja sitä jatketaan tulevalla ohjelmakaudella.

Yhdistyksen alumnitoiminta käynnistyy syksyllä 2022. Entisille työntekijöille ja hallituksen jäsenille tehdyn kyselyn mukaan toiminnasta on kiinnostunut kymmenkunta henkilöä. Alumneja osallistetaan aktivointiin, viestintään ja verkostoitumiseen.

Henkilöstö osallistuu aktiivisesti Leader-kentän koulutuksiin. Pohjois- ja Etelä-Savon Leader-ryhmillä on yhteisedustajuus Leader-jaostossa. Pohjois-Savon Leader-ryhmillä on kiertäviä yhteisedustajuuksia maakunnallisissa organisaatioissa ja hankkeissa.

8 SEURANTA JA ARVIOINTI

Vaikuttavuustutkimuksen suositusten mukaisesti seurannan johdonmukaisuutta parannetaan. Strategian tavoitteiden seuranta parannetaan luomalla siihen tarvittavat seurantavälineet ja toimintamallit niin pitkäaikaisen vaikuttavuuden seurantaan kuin lyhytaikaisten tavoitteiden seurantaan. Koko kauden strategian vaikuttavuutta seurataan vaikuttavuuskartta työkalulla. Seurannalla pyritään tuottamaan tietoa, jolla on merkitystä tiedolla johtamiseen. On myös tärkeää pystyä tarvittaessa reagoimaan nopeasti, mikäli toimintaympäristössä tapahtuu äkillisiä merkittäviä muutoksia.

EU-ohjelmatasolla seurannassa korostuvat entisestään tavoitteiden ja tulosten saavuttaminen. Seuranta tehdään säännöllisesti ja se on osa laatutyötä. Ulkopuolisten arviointien toteuttamista voidaan tehdä kauden aikana ja/tai päättyessä. Selvityshankkeita käytettiin menneellä kaudella onnistuneesti ohjaamaan strategiatyötä. Tätä käytäntöä jatketaan. Lisäksi hyödynnetään oppilaitosten opinnäyte- ja projektitoita tuottamaan tietoa strategian tueksi.

Kunnille raportoidaan toiminnasta kahdesti vuodessa sekä lisäksi tapaamisissa ja valtuustokiertueella. MMM:lle toimitetaan vuosiraportti ja yhdistyksen toimintakertomus antaa kattavan kuvauksen toiminnasta. Leader-toiminnan toteutumista seurataan omien mittareiden ja tavoitteiden lisäksi valtakunnallisilla indikaattoreilla.

Hanketoimijoiden vaikuttavuuden mittaamiseen ja tavoitteiden asettamiseen panostetaan hanke-neuvonnassa. Jatkossa erityisesti kokeneilta hankehakijoilta vaaditaan vaikutusten arviointikanvaasi tai vastaava työkalu osaksi kehittämishankesuunnitelmaa. Investointihankkeissa hakijoilta vaaditaan keveämpi menettely. Tavoitteena on linkittää jokainen hanke entistä konkreettisemmin Veturin vaikuttavuuskarttaan.

Asiakastytyväisyyskyselyillä ja verkostokyselyillä sekä Leader-henkilöstön ja hallituksen itsearviointeilla kerätään kehittämisideoita ja palautetta toiminnasta.

Määrälliset tuotokset:	kpl
Kehitettyjen maaseutuyritysten ja biotalousalan yritysten lukumäärä	70
-joista uusia, perustettuja yrityksiä	20
-joista nuorten, alle 30 v, perustamina	5
-joista naisten perustamia	5
Uudet työpaikat	30
- joista nuorten, alle 30v	7
- joista naisten	10
Yritysten yhteistyötä edistävät hankkeet	10
Maatalousalan uudet kokeilut	5
Kehitettyjen kulttuuri- ja luontomatkailupalvelujen määrä	10
Älykäs kylät -hankkeiden lukumäärä	7
Kansainvälisyyttä edistävät toimenpiteet	3
Nuorten käyttöönottamat uudet vaikuttamisen mallit	7
Ympäristökestävyyttä ja ilmastonmuutoksen hillitsemistä edistävät hankkeet	50
Vastikkeettoman työn määrä	15 000 h

